

**اهم اقدامات کمیسیون اصل ۹۰ مجلس
شورای اسلامی در راستای پاسخگویی به
شکایات مردم از طرز کار قوای سه‌گانه در
جمهوری اسلامی ایران
(از خرداد ۱۳۹۹ تا شهریور ۱۴۰۱)**

**ستاد حقوق بشر جمهوری اسلامی ایران
(مهرماه ۱۴۰۱)**

سنة الحزن والحزن

گزارش ویژه:

اهم اقدامات کمیسیون اصل ۹۰ مجلس شورای اسلامی
در راستای پاسخگویی به شکایات مردم از طرز کار
قوای سه‌گانه در جمهوری اسلامی ایران
(از خرداد ۱۳۹۹ تا شهریور ۱۴۰۱)

ستاد حقوق بشر جمهوری اسلامی ایران

مهرماه ۱۴۰۱

بر اساس اصل ۹۰ قانون اساسی «هر کسی شکایتی از طرز کار مجلس شورای اسلامی، قوه مجریه و یا قوه قضائیه داشته باشد، می‌تواند شکایت خود را کتباً به مجلس شورای اسلامی عرضه کند، مجلس نیز موظف است به این شکایات رسیدگی کند و پاسخ کافی بدهد. در مواردی که شکایت به قوه مجریه یا قوه قضائیه مربوط است، رسیدگی و پاسخ کافی از آنها بخواهد و در مدت متناسب نتیجه را اعلام نماید و در موردی که مربوط به عموم باشد، به اطلاع عامه برساند».

کمیسیون اصل نود یکی از کمیسیون‌های تخصصی مجلس شورای اسلامی است که وظیفه محول شده به مجلس در اصل نودم قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران را انجام می‌دهد. این کمیسیون بر عملکرد قوه مجریه، قوه قضائیه و قوه مقننه طبق اصول مختلف قانون اساسی به ویژه اصل نودم آن نظارت می‌کند و می‌تواند با قوای سه‌گانه و تمام وزارتخانه‌ها و ادارات و سازمان‌های وابسته به آنها و بنیادها و نهادهای انقلابی و مؤسساتی که به نحوی از انحاء به یکی از قوای فوق‌الذکر مربوط می‌باشند، مستقیماً مکاتبه یا به آنها مراجعه نماید و برای رسیدگی به شکایاتی که از طرف مسئولین مربوطه بدون جواب مانده و یا جواب قانع‌کننده به آنها داده نشده و رفع مشکلات، توضیح بخواهد و آنها مکلفند در اسرع وقت جواب کافی بدهند. گزارش کمیسیون اصل ۹۰ پس از ارائه به هیأت رئیسه، بدون رعایت نوبت در دستورکار مجلس قرار می‌گیرد و در اولین جلسه علنی قرائت می‌گردد.

از آنجا که شکایت از عملکرد ارگان‌های وابسته به دولت در دیوان عدالت اداری انجام می‌شود و شکایت از نهادهای قضایی نیز با رجوع به مراجع بالاتر قوه قضائیه قابل پیگیریست، لذا فلسفه وجودی این کمیسیون مربوط به زمانست که شکایات افراد نتیجه‌بخش یا ممکن نبوده و شخص به کلیت رفتاری یک قوه معترض باشد. در واقع، این کمیسیون، مرجع تظلم‌خواهی شکایت از طرز کار قوای سه‌گانه است.

وظائف و اختیارات قانونی کمیسیون اصل ۹۰

- با توجه به اصل نودم قانون اساسی و نیز مصوبات و آیین نامه داخلی مجلس شورای اسلامی، وظایف و اختیارات قانونی کمیسیون اصل ۹۰ به شرح ذیل می باشد:
- ۱) رسیدگی به طرز کار مجلس، قوه مجریه، قوه قضائیه و مسئولین آنها، و نیز رسیدگی به شکایات مربوطه، و مطالبه پاسخ آنها از قوای مذکور؛
 - ۲) اعلام نتیجه رسیدگی ها و مطلع کردن عامه مردم در مواردی که موضوع مربوط به عموم باشد؛
 - ۳) بررسی گزارش های قرائت شده کمیسیونهای تخصصی از تریبون مجلس حسب تقاضای آن ها، و اعلام نتیجه آن به مجلس؛
 - ۴) مکاتبه و مراجعه به قوای سه گانه، وزارتخانه ها، ادارات، سازمان های وابسته به آنها، بنیادها، نهادهای انقلابی و مؤسساتی که به نحوی از انحاء به یکی از قوای فوق الذکر مربوط باشند؛
 - ۵) اعلام عدم پاسخگویی مسئولین به کمیسیون، یا عدم پاسخ صحیح آنها، یا عدم اجابت دعوت های کمیسیون، به مراجع صالحه قضائی جهت اعمال مجازات های قانونی؛
 - ۶) اعزام بازرس یا بازرسان جهت انجام تحقیق و بررسی شکایات وارده، و لزوم همکاری مسئولین ذی ربط با آنان؛
 - ۷) اعلام تخلف مسئولین دستگاهها (در طرز کار خود) به مراجع صالحه قضائی برای رسیدگی خارج از نوبت؛
 - ۸) اقدام قانونی نسبت به گزارش نهایی تحقیق و تفحص های واصله از کمیسیون های تخصصی؛
 - ۹) ارائه گزارش هایی که مربوط به عموم باشد به هیأت رئیسه مجلس، و قرائت آن در جلسه علنی مجلس؛
 - ۱۰) تقاضای انجام بازرسی فوق العاده از سازمان بازرسی کل کشور.

ساختار کمیسیون اصل ۹۰

کمیسیون اصل ۹۰ دارای ۸ عضو دائم و ۱۳ عضو دیگر است که طبق ماده ۳۲ آیین نامه داخلی مجلس شورای اسلامی انتخاب می شوند. کمیسیون مذکور، دارای دو واحد می باشد:

– واحد رسیدگی به طرز کارها و شکایات های واصله:

این واحد در قالب سه حوزه رسیدگی به طرز کار قوه مجریه و شکایات مربوطه، رسیدگی به طرز کار قوه قضائیه و شکایات مربوطه، و رسیدگی به طرز کار مجلس (و امور ویژه) و شکایات مربوطه، به طرز کار قوای سه گانه و شکایات ها یا گزارش های مربوطه رسیدگی می نماید. هریک از سه حوزه مذکور می توانند حسب اقتضاء، کمیته هایی را تشکیل دهند. اعضای این واحد را نمایندگان عضو، مشاورین و کارشناسان کمیسیون تشکیل می دهند.

– واحد اداره امور اجرائی:

این واحد برای اداره امور اجرائی ایجاد شده است و اعضاء آن را کارمندان مجلس تشکیل می دهند.

کمیسیون اصل ۹۰ از ابتدای دوره یازدهم قانونگذاری (۱۴۰۱/۳/۷) با تفکیک عناوین مرتبط با دفاع از حقوق شهروندی به تناسب قوای سه گانه کشور، اقدام به تشکیل کارگروه های مرتبط در این حوزه ها نموده است که مستقیماً نقش بسزایی در ارتقای جایگاه حقوق بشری شهروندان و شکایات مراجعه کننده دارد. در ادامه به اختصار به اجزای واحد رسیدگی به طرز کار، شکایات ها یا گزارش های قوای سه گانه و کارگروه های مربوطه پرداخته می شود.

۱) حوزه رسیدگی به طرز کار قوه مجریه و شکایات مربوطه:

مسئولیت این حوزه برعهده یکی از نواب رئیس و معاونت آن به عهده یکی از اعضای کمیسیون می باشد و از سه کمیته به نام‌های فرهنگی، رفاهی و اجتماعی؛ اقتصادی، فنی و عمرانی؛ سیاسی، نظامی و امنیتی تشکیل شده است.

۲) حوزه رسیدگی به طرز کار قوه قضائیه و شکایات مربوطه:

مسئولیت این حوزه برعهده یکی از نواب رئیس و معاونت آن به عهده یکی از اعضای کمیسیون است. برای این حوزه، کمیته‌ای به نام کمیته قضائی جهت رسیدگی به طرز کار و شکایات واصله از قوه قضائیه و سازمان‌های وابسته به آن و همچنین وزارت دادگستری تشکیل شده است. از خرداد ماه سال ۱۳۹۹ با شکل‌گیری دوره یازدهم مجلس شورای اسلامی نیز کارگروه‌های چهارگانه کمیته قضایی به شرح زیر در راستای وظایف نظارتی و رسیدگی به حقوق عامه تعیین گردید:

- رسیدگی به وضعیت زندانیان، ارتقاء سطح کیفی و کمی زندان‌ها و نظارت بر عملکرد سازمان زندان‌ها و اقدامات تأمینی و تربیتی کشور؛

- رسیدگی به وضعیت کاهش جمعیت کیفری و اعمال مجازات‌های جایگزین حبس؛

- رسیدگی به فراوانی شکایت اشخاص از سازمان‌های دولتی در دیوان عدالت اداری؛

- رسیدگی به موضوع احترام به حقوق مالکانه اشخاص و نظارت بر نحوه اجرای قانون جامع حدنگار و بهره‌مندی شهروندان از مزایای کاداستر و اعتبار اسناد رسمی.

۳) حوزه رسیدگی به طرز کار مجلس (و امور ویژه) و شکایات مربوطه:

مسئولیت این حوزه برعهده رئیس کمیسیون می‌باشد و برای این حوزه، کمیته‌ای به نام کمیته ساماندهی مجلس و نمایندگان جهت رسیدگی به طرز کار مجلس، نمایندگان آن، کمیسیون‌ها، شعب، دیوان محاسبات کشور، مرکز پژوهش‌ها و ... و شکایات مربوط به آنها تشکیل شده است. این کمیته به امور ویژه (گزارش‌های ویژه و خاص) نیز رسیدگی می‌کند. از کارگروه‌های مرتبط با موضوع توجه به حقوق شهروندی و حقوق بشر در قوه مقننه، عبارتند از:

- کارگروه نظارت بر رفتار نمایندگان؛
- کارگروه انتظام بخشی برای واگذاری بنگاه‌های دولتی.

عملکرد کمیسیون اصل ۹۰ مجلس شورای اسلامی از خرداد ۱۳۹۹ تا شهریور ۱۴۰۱ از منظر آمار

از ۱۳۹۹/۳/۳ تا ۱۴۰۱/۶/۳۱، در مجموع ۵۳۶۷ فقره شکایت به کمیسیون اصل نودم مجلس شورای اسلامی واصل شد. به منظور رسیدگی به شکایاتی که در صلاحیت کاری کمیسیون تشخیص داده شده، ۸۳۴۷ فقره مکاتبه با مراجع ذی ربط صورت گرفته و ۹۱۰۰ فقره پاسخ اعم از واسطه‌ای یا قطعی به ثبت رسیده و ۱۹۹۶ فقره پاسخ دستگاه‌ها نیز برای شکات پرونده‌ها ارسال شده است.

همچنین، جهت راهنمایی شکاتی که شکواییه آنها فعلاً در صلاحیت کاری کمیسیون تشخیص داده نشده و یا جنبه درخواست مساعدت و کمک مالی و شغلی داشته، ۲۲۸۹ فقره نامه راهنمایی جهت مراجعه صحیح به مراجع ذی ربط، درخواست رفع نقص و یا اعلام عدم صلاحیت کمیسیون در رسیدگی صادر شده است. ۳۱ فقره شکواییه به دلیل نداشتن آدرس و یا تکراری بودن نیز، بایگانی شده‌اند. ۱۴۷۳ فقره شکواییه باقیمانده نیز در دستورکار کمیته‌های مختلف کمیسیون قرار دارد. از سوی دیگر، برای بررسی شکایات دریافتی، ۷۶۶ جلسه با شاکی و متشاکی برگزار شده است. کمیسیون همچنین در این دوره زمانی ۸۶ بازدید و مأموریت میدانی انجام داده است.

عملکرد آماری کمیسیون اصل نودم قانون اساسی از ۱۳۹۹/۳/۳ تا ۱۴۰۱/۶/۳۱

شکایات باقیمانده و پرونده‌های در نوبت رسیدگی	بازدیدها و ماموریت‌ها	دموت از شاکی و منشاکی	بایگانی شکایات (فاقد آدرس، تکراری)	راه‌نما شکایات	ارسال پاسخ برای شکایات	جوابیه‌های واصله واسطه‌ای و قطعی	مکاتبه برای شکایات در صلاحیت کمیسیون	ثبت شکایات واصله	کمیته اقدام
۳۶۰	۱۷	۷۰	۵	۲۴۹	۱۰۵۳	۲۹۳۴	۲۰۸۱	۱۳۹۹	کمیته فرهنگی، رفاهی و اجتماعی
۲۸۰	۳۱	۲۶۲	۷	۷۱۶	۵۶۹	۳۱۸۹	۲۵۲۵	۱۶۵۲	کمیته اقتصادی، فنی و عمرانی
۱۵۹	۷	۴۴	۳	۳۰۷	۲۰۹	۹۱۷	۷۴۳	۶۲۸	کمیته سیاسی، نظمی و امنیتی
۱۴۵	۲۸	۶۰	۱۴	۹۹۱	۱۵۱	۶۳۰	۷۶۵	۱۲۳۵	کمیته قضایی
۵۲۹	۳	۳۳۰	۲	۶۶	۱۴	۱۴۳۰	۲۲۳۳	۴۵۳	کمیته ساماندهی مجلس و نمایندگان
۱۴۲۳	۸۶	۷۶۶	۳۱	۲۲۸۹	۱۹۹۶	۹۱۰۰	۸۳۴۷	۵۳۶۷	جمع

برخی اقدامات مهم کمیسیون اصل نودم (۹۰) مجلس شورای اسلامی از خرداد ماه سال ۱۳۹۹ تا پایان شهریورماه ۱۴۰۱ به شرح زیر می‌باشد:

- ایجاد ۲۰ کارگروه برای تسریع در تحقق برنامه‌ها؛
- پیگیری مشکلات کارگران نیشکر هفت تپه که منجر به خلع ید مالکین و ابطال واگذاری شد؛
- پیگیری مشکلات تامین ارز و توزیع نهاده های دامی؛
- پیگیری اجرایی شدن قانون حدنگار(کاداستر)؛
- بررسی طرز کار دولت در ارائه لایحه بودجه سالیانه؛
- پیگیری پرداخت حقوق سربازان وظیفه؛
- بررسی عملکرد وزارت نفت؛
- بررسی عملکرد گمرک جمهوری اسلامی ایران؛
- بررسی عملکرد دولت در مقابله با بیماری کرونا در کشور؛
- پیگیری اجرایی شدن سامانه ملی املاک و اسکان؛
- بررسی عملکرد دولت در مقابله با بیماری کرونا در کشور و تولید واکسن داخلی؛
- بررسی نحوه تکمیل و واگذاری پالایشگاه ستاره خلیج فارس؛
- بررسی عملکرد وزارت نیرو در خاموشی‌ها و آثار آن؛
- بررسی شکایات واصله در روند برگزاری انتخابات شورای اسلامی شهر و روستا.

High Council for Human
Rights of the
Islamic Republic of Iran

**Key Measures by the Islamic
Consultative Assembly' Article 90
Commission to Respond to Public
Complaints about Modus Operandi of
Three Powers of State in the
Islamic Republic of Iran
(21 May 2020 – 22 September 2022)**

**The High Council for Human Rights
of The Islamic Republic of Iran
(October 2022)**

In the Name of GOD

Special Report:

Key Measures by the Islamic Consultative Assembly' Article 90 Commission to Respond to Public Complaints about Modus Operandi of Three Powers of State in the Islamic Republic of Iran

(21 May 2020 – 22 September 2022)

**The High Council for Human Rights of The
Islamic Republic of Iran
(October 2022)**

On the strength of Article 90 of the Constitution of the Islamic Republic of Iran: "Whoever has a complaint concerning the work of the Assembly or the executive power, or the judicial power can forward his complaint in writing to the Assembly. The Assembly must investigate his complaint and give a satisfactory reply. In cases where the complaint relates to the executive or the judiciary, the Assembly must demand a proper investigation into the matter and an adequate explanation from them, and announce the results within a reasonable time. In cases where the subject of the complaint is of public interest, the reply must be made public."

Regarded as one of the specialized Commission of the Islamic Consultative Assembly, the Article 90 Commission performs the task assigned to the Parliament by virtue of Article 90 of the Constitution of the Islamic Republic of Iran. The Commission supervises the performance of the executive, judiciary and legislative branches by virtue of various Articles of the Constitution, especially Article 90 thereof. The aforesaid Commission can directly correspond with or refer to the Three Powers and all the ministries, departments and organizations affiliated therewith, foundations and revolution institutions, and those somehow related to one of the above-mentioned Powers; it can also ask for an explanation to deal with the complaints that have not been answered by the relevant officials or have not been given a convincing answer, and they are obliged to provide an adequate answer tout de suite. After being presented to the Board of Governors, the report of the Article 90 Commission will be placed on the agenda of the Parliament and read in the first public session.

Since complaints about the performance of government-affiliated bodies are made in the Administrative Court of Justice, and complaints against judicial institutions can also be pursued by referring to the higher authorities of the Judiciary, the philosophy of the said Commission is therefore related to the time when public complaints have failed to bear fruit or impossible to be lodged, and when a person objects to the behavior of an authority. The Article 90 Commission is in fact the authority to complain about the modus operandi of the Three Powers.

Duties & Legal Powers of Article 90 Commission

According to Article 90 of the Constitution as well as the enactments and internal regulations of the Islamic Consultative Assembly, the duties and legal powers of the aforesaid Commission are outlined as hereinunder:

- 1) Investigating the modus operandi of the legislative, executive and judicial branches and officials thereof, as well as handling the relevant complaints, and demanding answers from the said authorities;
- 2) Announcing the results of proceedings and informing the public in cases where the issue is related thereto;
- 3) Examining the reports read by the specialized commissions from the Parliament's Podium according to requests, and announcing the results to the Parliament;
- 4) Sending correspondence and referring to the Three Powers, ministries, departments, organizations affiliated therewith, foundations, revolution institutions and bodies that are somehow related to one of the aforementioned Powers;
- 5) Declaring to the competent judicial authorities to implement legal penalties for the non-responsiveness of officials to the Commission, or failure thereof to respond correctly, or failure thereof to respond to the Commission's invitations;
- 6) Dispatching an inspector(s) to investigate and review the complaints received, and the relevant authorities are obliged to cooperate therewith;
- 7) Declaring the violations committed by the officials of the institutions (while discharging duties assigned thereto) to the competent judicial authorities for out-of-turn proceedings;
- 8) Taking legal action regarding the final report of investigations received from specialized commissions;

- 9) Submitting reports related to the public to the Parliament Speaker, and reading them during open sessions of the Parliament; and
- 10) Requesting to conduct an extraordinary inspection from the General Inspection Organization.

Structure of Article 90 Commission

The said Commission has eight permanent and 13 other members elected as per Article 32 of the internal bylaw of the Islamic Consultative Assembly. The Commission has two departments:

- Department of Handling Modus Operandi & Complaints:

The Department deals with the modus operandi of, reports and complaints against the Three Powers (executive, legislative and judicial branches). Exclusive committees can be formed for each of the three mentioned branches as needed. The lawmakers, consultants and experts of the Article 90 Commission are members of the said Department.

- Department of Executive Affairs:

The Department was formed to manage executive affairs. The lawmakers are members of the said Department.

Ever since the beginning of the 11th legislative period starting from 28 May 2022, the Article 90 Commission – by separating the titles related to the defense of citizen's rights – has formed relevant working groups in these areas, which directly play a significant role in improving the status of citizens' human rights and handling public complaints. In the following, the components of the Department of Dealing with the Performance, Complaints or Reports of the Three Powers and the relevant working groups will be briefly discussed.

1) Dealing with Modus Operandi of Executive Branch & Complaints:

The responsibility of handling the modus operandi of and complaints against the executive branch rests with one of the vice presidents, with one of the Commission members being elected and responsible to act as the vice-chairman. The department has been formed of three: a) cultural, welfare and social, b) economic, technical and civil, and c) political, military and security committees.

2) Dealing with Modus Operandi of Judicial Branch & Complaints:

The responsibility of handling the modus operandi of and complaints against the judicial branch falls on one of the vice presidents, with one of the Commission members being elected and responsible to act as the vice-chairman. For this area, a committee dubbed the Judicial Committee has been formed to deal with the working methods and complaints received from the Judiciary and its affiliated organizations as well as the Ministry of Justice. Since June 2020, with the formation of the 11th term of the Islamic Consultative Assembly, the four working groups of the judicial committee were determined as follows in line with the supervisory duties and handling of public rights:

- Addressing the situation of prisoners, improving the quality and quantity of prisons and monitoring the performance of the State Prisons Organization;

- Addressing the situation of reducing the criminal population and applying alternative punishments to imprisonment;

- Dealing with the frequency of complaints of individuals against government organizations in the Administrative Court of Justice; and

- Dealing with the issue of respect for the property rights of individuals and monitoring the implementation of the Comprehensive Cadaster¹ Law and enjoying citizens from benefits thereof and notary credit.

3) Dealing with Modus Operandi of Legislative Branch (Special Affairs) & Complaints:

The responsibility of this area rests with the Head of the Article 90 Commission. The Organizing Committee of the Parliament and Lawmakers has been formed to deal with the performance of the Islamic Consultative Assembly, lawmakers thereof, commissions, branches, the Supreme Audit Court, the Research Center, etc., and the complaints lodged thereagainst. The responsible working groups tasked with overseeing the safeguarding of citizens' and human rights are:

- Working group to monitor the behavior of lawmakers; and
- Working group of the regulatory sector for the transfer of state enterprises.

Statistical Performance of Article 90 Commission (21 May 2020 – 22 September 2022)

During the said period, a total of 5,367 complaints were submitted to the Islamic Consultative Assembly's Article 90 Commission. In order to deal with the complaints that have been recognized in the working jurisdiction of the Commission, 8,347 correspondences have been made

1. Cadaster, also known as "Hadnegar", is a type of registry mapping that has legal value. It determines the situation of the real estate or real property's metes-and-bounds of a country, value, position, ownership, area and type of land use.

with the relevant authorities and 9,100 answers, either intermediate or definitive, have been registered, and 1,996 responses from the institutions have also been sent to the claimants.

**Statistical Performance of Article 90 Commission
(21 May 2020 – 22 September 2022)**

Committee Measure	Registration of Received Complaints	Correspondence for Complaints Within Commission's Jurisdiction	Intermediate & Definitive Answers	Replying to Complaints	Plaintiffs' Guidance	Filing Complaints (no address, duplicate)	Investigating Plaintiff & Defendant	Visits & Missions	Remaining Complaints & Pending Cases
Cultural, Welfare & Social Committee	1399	2081	2934	1053	249	5	70	17	360
Economic, Technical & Construction Committee	1652	2525	3189	569	716	7	262	31	280
Political, Military & Security Committee	628	743	917	209	307	3	44	7	159
Judicial Committee	1235	765	630	151	991	14	60	28	145
Organizing Committee of Parliament & Lawmakers	453	2233	1430	14	26	2	330	3	529
Total	5367	8347	9100	1996	2289	31	766	86	1473

Some key measures taken by the Article 90 Commission from 21 May 2020 to 22 September 2022 are as follows:

- Forming 20 working groups to accelerate the realization of plans;
- Following up on the problems of Haft Tappeh Sugarcane Company workers, which led to the eviction of the owners and nullification of the company's transfer;
- Following up on the problems of currency supply and distribution of livestock inputs;
- Following up on the enforcement of the Cadaster Law;
- Examining the Government's modus operandi for presenting the annual budget bill;
- Following up on payment of conscripts' salaries;
- Investigating the performance of the Ministry of Petroleum;
- Examining the performance of the Customs Administration of the Islamic Republic of Iran;

- Examining the performance of the Government in dealing with the COVID-19 pandemic;
- Pursuing the implementation of the National Real Estate and Housing Platform;
- Examining the performance of the Government in dealing with the COVID-19 pandemic and production of domestically-manufactured COVID vaccines;
- Investigating the completion and transfer of Persian Gulf Star Refinery;
- Investigating the performance of the Ministry of Energy in blackouts and impacts thereof; and
- Investigating the complaints received in the process of holding elections for the City and Village Councils.